

שנת תש"ך

הישיבה השלושים ושתיים

ביום ח' בכסליו תש"ך בשעות 10.15—1.00 בצהריים בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חבר הכבוד הא' נ' סלושץ.

החברים האדונים אברמסון, אורבך, בנעט, בן-חיים, ברגרין, גרינברג, הלקין, טור-סיני (י"ר), ייבין, מירסקי, מלמד, סדן, רבין, ריבלין, שירמן. החברים היועצים הגב' גולדברג וגרבל, האדונים אירמאי, בורלא, בלאו, בן-נון, זיידל, לייבל, מלצר, סמילנסקי, פאיאנס, פרץ, קריב, שלי, שמיר. המנהל האמרכלי הא' מנור.

חברי המזכירות המדעית האדונים אסטרחן, הנמן, מדן, מנצור.

האדונים הזו, כהן, קרוא, שבטיאל — הצטדקו על היעדרם.

סדר-היום: א. הודעות ואישור זיכרון הדברים של הישיבה הקודמת

ב. הרצאת הא' ש' אברמסון על הנושא: "מלשון חכמים"

ג. אישור המילון למונחי הרתכות

ד. דיון בשני מונחים ברשימת מונחי האפייה ב'

ה. אישור מונחי האפייה, רשימה ג'

ו. אישור מונחי הימאות, פרק א'—ג'

ז. כיצד ייקרא הלוח הנוהג אצל האומות?

א. הא' טור-סיני: בין הבאים היום חברים וחברים-יועצים חדשים. כל החברים, שנבחרו בישיבה האחרונה, קיבלו את תפקידם החדש.

מציג ומברך את החברים החדשים: האדונים אברמסון וגרינברג; והחברים-היועצים הגברת גולדברג והאדונים בלאו, סמילנסקי, שמיר.

הישיבות הבאות יהיו מוקדשות לדיון בבעיות דקדוק. הישיבה הבאה תהיה בחודש טבת. ישיבתנו היום מתקיימת באולם היפה שלנו. הספרייה, שאף היא תהיה כאן, וסידורה מתקדם, תיקרא על שם סיר אריה סיימן. למילוי הספרייה הזאת אנו מקבלים תרומה ניכרת מאת חובבי האקדמיה באנגליה.

לא קיבלנו כל ערעור על זיכרונות הדברים מישיבות ל—לא.

אשרו זיכרונות הדברים של ישיבות

ל'—ל"א.

ב. הא' אברמסון מרצה על הנושא

מלשון חכמים

אדם מישראל כשהוא עסוק ב"לשון חכמים" מצצפות ועולות לפניו שאלות משאלות שונות; נזדמנה לפניו תיבה שאינה מהוורת בהוראתה הרגילה, והרי הוא תמה: כלום טעות יש כאן או הוראה מיוחדת יש כאן? כלום תיבה זו מתפרשת ממקומה או שאפשר להביא לה "סמוכין ממקומות הרבה"?

"טעות יש כאן", משום שמצב ה"מקורות" אינו ב"כי טוב", וחסרים אנו מהדורות מדויקות של המקורות; "או שאפשר להביא לה סמוכין", והסמוכין אינם בידינו, הואיל והמילונות

ללשון חכמים אינם קרובים לשלמות. "ואנן כי אצבעת' בבזרא¹ לשכחה" אמר רב אשי, ואנחנו מה?

יש ללשון חכמים "שער חריף" בימינו והרבה מגלגלים בה, אלא שהרבה כמה פעמים מיעוט לימוד ומיעוט הבנה עושים שאומרים בשם חז"ל דברים שאינם שלהם והרי הם "אמרי אינשי" שעשויים בלשון חז"ל, או שמוציאים מהם דברים שיש בהם ואומרים: שאולים הם ממקורות שלא משלנו.

ב"לשוננו" כרך כג עמ' 172 ואילך נתפרסם מאמר נאה "תרגומי-שאיילה מיידיש בעברית רבנית" ונתחוורו בו כמה לשונות שבפי חכמי אשכנז שמתפרנסים יפה בהשפעת לשון אשכנז בימיהם, וחיבה יתרה שחיבב המחבר השפעות לשון גרמה לו לומר על כמה עניינות שממקור זר באו.

דרך דוגמא: עמוד 174: בתיאורו של ר' שלמה בר' שמעון מימי מסע הצלב הראשון: בוורמס נספו כנגד שמונה מאות — "משמעות זאת לכנגד אין בעברית והיא תרגום מגרמנית עילית gegen, בערך"². אלא שמצאנו לו לר' נחמיה בן שלמה בן הימן הנשיא, שבוודאי לא הושפע מלשון גרמנית עילית, שאמר בסדר העבודה (ידיעות המכון לחקר השירה העברית בירושלים, כרך רביעי עמ' רל טורים רה—רו):

נגד דמדום חמה נמנע מרוב הטעמה
שלא יבוא לתרדמה ויזיח צרכי תמה

'נגד' — סמוך, קרוב, ור' משלם בר' קלונימוס פייט ("אמיץ כח ורב אונים"): "סמך ביאת שמש צידו ימיעטור". אלמלא לא ידענו שר' נחמיה לא היה אשכנזי — ודאי היינו אומרים, שהשפעת לשון אשכנז כאן.

כיוצא בזה שם עמוד 175 מדברי הכרוניקה על מסעי הצלב שהבחור ממגנצא נסחב על פני חוצות העיר כשהבל תלוי על צווארו "אבל עדיין הייתה צרורה הנפש בחלדו" — שמשמעותה כאן על פי הגרמנית הישנה: werlt "גוף חוטא". יכול היה המחבר להוסיף מקור קדום יותר, באותן כרוניקות, "גזרות אשכנז וצרפת" עמוד לט: ורבים מהם חיו כשהיו זורקים אותם והייתה עדיין הנפש צרורה בחלדס. וכבר הבאתי במבואי ל"בן משלי" שהוצאתי, עמוד לה—לט, את שני המקומות האלה והוספתי עליהם עוד מדברי ר' משלם ברבי קלונימוס (בסדר העבודה "אמיץ כח"):

הקצת גלם מחמר בתבנית חותמך
הפחת בחלדו טוהר נשם מזבולך

ופירשתי על פי התרגום בתהלים לט י: וחלדי כאין נגדך — וגושמי כלמא לקבלך — חלד = גוף.

כעת ראיתי שלשון זה חוזר אף במקומות אחרים: ר' משלם בסדר עבודה אחר (צונץ, ריטוס עמ' 101 מייחסו לקליר!) "אשוחח נפלאותיך צור עולמים" (אלבוגן שטודין עמ' 126):

טכס תבניתו הכנת בחותמך
טפח הכנתה חלדו גבלתו מהדומך
טוהר נשמתך ערכת ממרומך.

והרמזו למקרא בתהלים ברור כאן³.

1 עירובין נג ע"א, כנוסח ר"ח, תוס' רי"ד ואגדות התלמוד; שאר נוסחאות: בכירא.
2 כלום "בערך" הוא עברי?!
3 אמנם בכ"י מינכן, שירמן, "השירה העברית באיטליה", עמ' תקמט, חסרה תיבת "חלדו"

וכבר נמצא בקדום להם, בקרובה של ר' משה בר' קלונימוס בחלק שמתחיל "אלוה על כל אלהים" נאמר, שבים סוף היו המצרים: מומתים ולא מתים בעוד נפשותם עדיין צורות בחלום⁴, וראיתי שכבר פירשו לנכון ב"בית לוי" שם על פי התרגום בתהלים.

וודאי אם אחד טען ש"מעבירין עליו הדרך" (תשו' מהר"ם מרוטנבורק סי' רמט) אין להעבירו ללשוו גרמנית עילית תיכונה (überevüeren = לרמות, לשוננו שם עמוד 178), אלא להסמיכו לסנהדרין לא ב: עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר אלי את הדרך, וכפירושו השני של רש"י; "והייתי קורא אותו למכור" אינו על פי גרמנית עילית תיכונה ruofen (עמוד 177), אלא על פי התלמוד בבא מציעא נא א: ההוא דהוה נקיס כיפי לזבוני קרי שיתין ושוי חמשין. והראב"ן סי' קו הביא את דברי התלמוד בתשובתו (בתשובות מהר"ם מרוטנבורק סי' שצה נתקצרו הדברים); ו"הכל חולין אצל הקור" (מהר"ם סי' תעה) אין פירושו מחמת ולצרף לשון גרמנית ע"ת bī (שם עמוד 179) — אלא פירושו: לעניין הקור הכול חשובים חולים. ואף "ועל המזיק להחזיק את עצמו" (תשו' מהר"ם סוף סימן תרעה) אינו מן "הפעלים החזורים" (שם עמוד 179) — שאין לו כל מובן כאן, אלא צריך לומר: להרחיק את עצמו, כלשוו המקורות וכמו שכבר תוקן במהדורת בלאך.

ואף "גיות" kristenheit בניגוד ל"יהדות", ספר התרומה גיטין סימן קכח — אינו המקור הראשון, קודם משום שהוא הביא כך בשם רבינו תם, ורבינו תם השתמש בלשוו זה "גיות" אף בתשובותיו, אלא בעיקר משום שכבר נמצא כך בתלמוד: כגון עבודה זרה דף ע"א: אמר לי איסור גיורא כי הואי בגיורתא אמונתו וכו', 'בגיורתא' כך בכ"י מינכן, רי"ף וראב"ן (דפוסים: בארמיותו וכן בכ"י ספרדי שהוצאתי); וכן בכתובות יא א: דאולה ואכלה בגיותה⁵.

וודאי שהשפעת לשון הדיבור רומזת לנו בשימושי לשונם העברי, בוא וראה: ב"ספר חסידים תנינא" (עיין עליו רי"נ אפשטיין REJ כרך 61 עמ' 222) אות לט נאמר: "ואני זה כמה ימים תמהתי על עצמי ונפלאתי פליאה נשגבה היאך אומר תהלים מבחוץ הא אמרינן במס' גיטין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה" וכו'. היינו, בלשונו שלו הוא כותב על פי הרגיל בדיבורו, אף על פי שהוא עצמו מביא בסמוך לו את לשון חז"ל! אלא שיש להיזהר מהפרזות, וכבר הראיתי, לדוגמא, ב"לשונו" כרך כא עמוד 100 על עשה עצמו = התראה, שמצוי בלשוו חכמים (ויש להוסיף, כמובן, הרבה על מה שנאמר שם) המחבר כאן מביאו מס' חסידים לתקב לדוגמא להשפעת לשון גרמנית על העברית!⁶

משום מה נזקקתי למאמר נאה זה? משום שממנו ובו אפשר ללמוד כמה חסרים אנו

כאן, אלא שנראה, שיש כאן השמטה לצורך המשקל, שיש בו ארבע ארבע תיבות בטור. אבל אם משום כך, אפשר היה להשמיט תיבת "הכנתה".

4 עיקרו של דבר נמצא במכילתא בשלח: מתים ולא מתים. המבארים תיקנו בכרוניקות "בגלדם", "בגלדו", או שניסחו המעתיקים "בשלדם" (בפיוטו של ר' משה בר' קלונימוס, וכן תיקן ר' מתתיהו שטרשוו ב"הכרמל", שנה ג, מספר 49).

5 ונמצא כנראה גייה, נתגיייה, עשה עצמו גוי, בספר יחוסי תנאים ואמוראים, ערך ברוקה: פי' שומר בית האסורים ונתגיייר כדי שלא ירגישו בו שהוא יהודי; וכבר הציע לנכון רנ"ג רבינוביץ במהדורתו שצ"ל: נתגיייה, עשה עצמו גוי.

6 אילו אמר אדם בעברית "פלוגי נתחמץ", כלומר "נתקלקל" מבחינה מוסרית, היינו אמורים, שהשפעת לשון בית המדרש יש כאן, ובאמת נמצא אף בפירוש דברי הימים, המיוחס לאחד מתלמידי ר"ס גאון, מהדורת קירכהיים, עמוד 53—54: כל ימי יהודיע (דהיי"ב כד, ב) ומה שאמר המקרא ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו (מ"ב יב, יג) אינו אלא כל ימיו של יהודיע שהורהו אבל לאחר שמת יהודיע נתחמץ.

והרי "חומץ בן יין" מצוי כבר בפי תנאים, ב"מ פג ע"ב.

במילונות, אף ממקורות גלויים. קשה מזו — מקורות שאינם גלויים משום שלא עמדנו על פירושם.

נתחיל ב"תחילה".

תחילה, הוראתיה ושימושיה נתחווירו במילון בן־יהודה ערך תחלה, אלא שיש להוסיף עוד הוראה: שנינו בספרי במדבר פיסקא קיט: כל מצות כהונה נאמרו בשמחה בהר סיני וזו (מצות מעשר) בתחלה (או "בתחילה" כגו' כ"י אוקספורד) נאמרה, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אמר אף זו בשמחה נאמרה וכו'. המפרשים נתקשו בביאור פיסקא זו. פירושה כפשוטה: בתחילה = בראשונה, "כלומר אע"ג דכתי' סמוך למצות כהונה לא נאמרה בהדי מצות כהונה אלא בתחלה נאמ' באפי נפשה" (פי' רבנו הלל שם, וכעין זה כל המפרשים). וכבר תמה ר' דוד פארדו בספר "ספרי דבי רב" שהמפרשים לא דייקו בלשון הספרי ש"כל מצות כהונה נאמרו בשמחה" ומשמע שמצות מעשר צריכה להיות בניגוד לשמחה ולפי פירושם אין הניגוד מבואר, ועיין שם מה שפירש הוא.

אף בפירוש לספרי כ"י ששון 598, "דסבר ר' יאשיה) דלא ניתנה לוייה אלא מתוך הכעס והיינו מתוך מעשה העגל דכתי' ויעשו בני לוי כדבר משה, והיינו דקאמרי וזה בתחלה נאמרה כלומ' דבסיני הזכיר וגם הכהנים נגשים אל ה' ולא הזכיר לוייה אלא כשהתחילו יש' לטעות אחרי ע"ז נאמרה לוייה והיינו אחרי סיני" וכו' —

אף פרשן זה הרגיש בעיקר הדברים אבל לא פירש את לשונם.

רא"א פינקלשטיין במאמרו ב"תרביץ" שנה כ עמ' 101—102 הביא את כל המפרשים כולם ימציע לתקן: בתהלה, על פי איוב ד, יח, לשון כעס ועצבון ע"ש.

וברור שקשה להגיה את כל הנוסחאות. ועדיין לא נתברר אם השתמשו חז"ל בלשון מקרא זה. באמת אין צריך לתקן, ו"בתחלה" פירושו: בכעס והלחלה; כבר מצאנו בלשון חז"ל שלא הבדילו בין הכפולים ובין עו"י, על דרך הארמית, למשל "במאמר מדרשי בתוך קרובה של יניי" (מאן The Bible וכו', החלק העברי, עמוד פד שורה 8—10):

"ויצא הארי והתחיל שואג וביקש את השור ולא מצא ניתחל השור מפני הארי" בהערה 10 נאמר שם: יותר נכון ניתחלחל. אלא שאף כאן אין צריך לתקן והיינו ניתחל היינו ניתחלחל. ומצאנו הרבה שימושים כיוצא בהם בלשון חז"ל. כמות שכבר העיר ר"ח ילון ב-ZAW כרך 50 (1932) עמוד 220 מספר הפרדס לרש"י (ד"ר דף נו ע"ד): לפי שמצינו באגדה... ומיד נעקד יצחק והתחיל⁷ וראה שכינה למעלה ממנו, וכן בילקוט בראשית, וירא רמו קא: א"ל בני הואיל והתחלת על רביעית דמך וכו'. וב"קונטרסים" ב עמ' 35 הוסיף מלשון המשורר (ידיעות המכון לחקר השירה העברית בירושלים כרך ג עמ' קעת יא): ויתחיל בלילה ואני על המיטה מתבוקהו. שהוראת כולם היא: חלחלה⁸.

7 מפי ר"ח ילון שמעתי, שאף הוא פירש את הספרי כמות שהוצע כאן.

8 את כישלונני אני מזכיר כאן, לשעבר אמרתי לפרש בדרך זו אף דברי הפסיקתא רבתי פמ"ה, מהדורת איש שלום, דף קפו ע"א: אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון, אמר ר' שמעון בן לקיש למה הדבר דומה למי ששתתה מים המרים ונמצאת טהורה, התחיל אמר לו אחד אשרי אימא שלא צריכה לשתותם כל עיקר וכו'. הלשון קשה ועיין הערה יב שם, ואמרתי לפרש: אחר ששתתה ונמצאת טהורה, התחלחל המשקה, חשד בכשרה; אמר לו אחד אשרי אימא וכו', מכל מקום חשודה הייתה, שהרי קינאו לה ונסתרה, מה שאין כן אימא שלא נחשדה כלל. כך פירשתי. לאחר מכן ראיתי, שהפסיקתא משובשת, ונשמט כאן מאמר שלם על ידי הדומות. ובילקוט תהלים רמו תשיח הנוסח שלם: התחיל (הבן) אומר [בפני בני אדם, אשרי אימא ששתת מים המרים ונמצאת טהורה אמר] לו אדם אחר אשרי אימא וכו'.

כך בדפוסים כולם חוץ מדפוס קראקא, שיש שם השמטה אחרת על ידי הדומות: התחיל

ועל דרך אפשר ואולי שמא נבוא על ידי כך לביאורו של מדרש תמוה. במדרש שמואל, בובר, פרשה יט ו נאמר: וישלח ויביאהו והוא אדמוני — כיון שראה שמואל את דוד התחיל מתכת ועולה אמר אף זה שופך דמים [הוא כעשן] כמה דאת אמר ויצא הראשון אדמוני, א"ל הקב"ה: עם יפה עינים, דוד מדעת סנהדרין הוא הורג וכו'. בדפוס ראשון (כמות שהעיר בובר) הנוסח: התחיל מתכתיך ועולה, ובכתב יד המדרש: התחיל להתפחד, ושאר הנוסחאות: התחיל מרתת, אולם כל הנוסחאות נראות "מתוקנות" ונראה שעל פי ההקבלה בבראשית רבה פס"ג ח אפשר להציע נוסח עיקר שלמדרש:

(בראשית רבה)	מדרש שמואל
וכיון שראה שמואל את דוד נתירא	כיון שראה שמואל את דוד התחיל להתפחד
אמר וכו'	אמר וכו'

ונראה ש"להתפחד" הוספה של פירוש היא ובעיקרו היה כתוב: התחיל, ולא יותר, כלומר נתחלה, ולכשנתבקשו בהוראת "התחיל" הוסיפו: להתפחד, מרתת, כדי לשבר את העניין.⁹ וכשם שמצינו "תחלה" שאינה התחלה כך מצינו אף תחינה שאינה תחנונים: בסליחה תבא לפניך שועת חנון (דוידזון אוצר השירה והפיוט כרך ג 527 סי' 33) לר' שלמה הבבלי נאמר:

לא חלינו פניך להקדים תחנה
להשכיל באמתך מעלות צחנה
כלינו כסדם בשפל קול הטחנה
כמעט רגע לולא תחנה

וכבר פירשו לנכון פירשטענטהאל, ב"מטיב שפה" קראטאשין תקצד דף מד ב: לולא תחנה, מלשון חנינה, ר"ל לולא חסדך עלינו (ע"פ לה"כ יהושע יא כ). וכיו"ב הענק לר"י הריוז סי' רנו. ויש שהבאות נוספות מאששות הוראות שנמצאות במקור ומוציאות ספק מלבנו שמא אין השימוש נכון, כגון בהפעיל של שחר בהוראת הקל.

במילון בן־יהודה 7574 11: ובמשמעות שָׁכַר (בשביל אחר) הובא מ"מנורת המאור" לר' ישראל אלנקוואה, ח"א עמ' 77: כמה נותנין ליתום כשנושא אשה, חייבין להשכיר לו בית דירה וכו' כדגורטינו במסכת כתובות פרק מציאת האשה (סז ב) שוכרין לו בית. ועוד הבאה ממנו"ה ח"ג 500. הננו רואים שאלנקוואה שינה לשון המקור שכתוב בקל ואילו בלשונו הוא בהפעיל, ואפשר לכאורה לעמעם אם לשונו שלו היא הנכונה והמצויה.

והנה שימוש זה נמצא במקורות קדומים ומאוחרים בלשון ארץ ישראל ובלשון חכמי מערב: באבות דרבי נתן פט"ז ד: משלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו שדה זבורית באו בני אדם והשכירוהו¹⁰ בעשרת כורין חטים לשנה וכו', וכן בילקוט המכירי לתהלים קג אות כו. מכאן אתה למד שהלשון בקטעים מ"ספר המעשים לבני ארץ ישראל", תרביץ שנה א ס"ג עמ' 9: והייבין היורשין להשכיר לה בית לפי כבודה — מתוקן הוא ואין צריך לתקן: לשכור, כמות שסבור היה אפשריין תרביץ שם עמוד 145 (ונמשך אחריו, ליון "ספר מתיבות" עמוד 17 הערה ד). בוא וראה, בין ב"מנורת המאור" ובין ב"ספר המעשים"

אומר בפני אדם אשרי אימא שלא נצרכה לשתותם כל עיקר, ונשמט מ"אשרי" עד "אשרי"!
9 הלשון "מרתת ועולה", "מתכתך ועולה", לא יצא מידי דופיו. וראיתי לי' ררטסקי ב"לשונונו" כרך יז, עמ' 210—212, שפירשו. אלא שהוא קירב מדרשים שונים לעניין אחד. מה שנאמר בילקוט המכירי תהלים קיח, כת, הוא מדרש אחר ואינו שייך לב"ר ולמדרש שמואל!
10 במהדורת שכטר, 64: והשכירוהו, אבל אח"כ: זבלוה.

שינו מלשון המקור שלפניהם ומסרוהו בלשונם שלהם, כי אף במקור של ספר המעשים, בירושלמי כתובות פ"ד, כט ב: הירושין שוכרין לה בית¹¹.

כיוצא בזה ב"ספר המוסר" לר' יהודה כלץ סוף פי"א דף קו ע"א—ב מציע את לשון התלמוד בבא מציעא פג א: רבא בר בר חנא השכיר פועלים להוליך חביות וכו'. ובלשון חכמים אחרים: ר' יואל אבי הראב"ה (תשובות מהר"ם ב"ר ברוך מהדורת רבינוביץ סי' תע, אור זרוע לבבא מציעא סי' רמג): ראובן השכיר מלמד לבנו וכו' (אבל ברא"ש בבא מציעא פ"ו סי' ו וממנו בטור חו"מ סוף סי' שלד: מי ששכר). וכן בתוספות גיטין ב ע"ב ד"ה עד אחד (הראשון) כיון שבידה ללמוד לשחוט או להשכיר אחרים שישחטו לה וכו'. וב"תשו' בעלי התוספות, לאיגוס עמוד 85 סי' כו: וכמעט שהתיר בשבת גם להשכיר גוי שליח לילך אחריה (מתשו' ר"י בעל התוספות). וכך נמצא אף ברשב"א ליבמות קח ב (ע"פ הירושלמי, אבל לא בלשון) ואמר אתו האיש שהשכירו בארבע מאות זוז. ובראב"ה סי' תתקפג (גרוס, מונסט" שריפט 1885 עמוד 514): וקניתי סוס והשכרתי רץ עמי. ר' שמחה בר' שמואל משפירא, בראב"ה וממנו בתשובות מהר"ש לוריא סי' סה: ולולי חבירי ר' דוד שמוביל (את השאלה) היה בדעתי להשכיר שליח מיוחד.

ורגיל על לשונו של מהר"ם מרוטנבורק בתשובותיו: כגון זו שהובאה במרדכי בבא בתרא סי' תפו: ואחרי מותו השכירו הקהל רב אחד שהיה קרובם; ובתשובתו שבמרדכי, שבת, סי' רמו (מהדורת רי"ז כהנא ח"א סי' קצד): משכירין להן נכרי לקבל מכס בשבת (המהדיר החדש תיקן: שוכרין, ואין צריך לתקן). וכך נכנס לשון זה מתשו' מהר"ם אף בשולחן ערוך אורח חיים סי' רמד סעיף ו וכבר העירו בחידושי הגהות בטור סי' רמד אות ז: לפום ריהטא נראה להגיה ושוכרים להם אלא שנראה בכל סימן זה ושאחר כך שלא היו מקפידים וקוראים לשוכר משכיר! (ועיין שם בתשובות ב"בית יוסף"). וכן בתשובותיו מהדורת בלאך (דפוס פסט) סי' עב: שעשה לו טובה שהשכירו; סי' רג: והשכיר לו מלמד (וכן ב"שערי תשובות" מהדורת בלאך 188 הערה א); שערי תשובה, כנ"ל, 69 סי' תקכא: אדם המשכיר מלמד לבנו (ותיקן המהדיר: השוכר); הגהות מרדכי, קידושין פרק א סוף סי' תפה: אחד שהשכיר עדים; תשובות מהר"ם אור זרוע סי' סו: אבל היכא שראובן השכיר את שמעון. ואף ב"חקי התורה" נוסח ב (גידימן "התורה והחיים" ח"א 78): ומשכיר להם מלמדים; ומשכיר להם בית גדול. וכך אף במכתבו של אליהו בן כלב לר' שמואל נגיד מצרים, מאן The Jews ח"ב 289¹⁸: וזה האיש השכירוהו ממחלה עד הנה.

ורגיל הרבה בספר חסידים, סי' תרסט, תרעא, תרעט, תשג, תשז, תשט, תשמה, תשנא, תתנה, וסימן תתתקלט. ואף ב"ס' חסידים הקטן" דפוס פיעטרקוב תרע, דף ז ע"ב אות א: או אפי' להשכיר בית או מלמד, או שום דבר. ומכאן בלשונם של המחברים האחרונים. כגון במעגל טוב השלם לרחיד"א 120⁴: והלכתי עמו לשני חדרים שהשכירו בעדי, ועוד.

והיה שימוש זה רגיל בפייהם עד שהשגירוהו בלשון המקורות, כגון בתשובה שבהגהות מרדכי לשבת (בדפוס וילנא טו ע"ב): "הלך ראובן עם נכרי אחר (צ"ל: אחד) אל הנמל וצוה להשכיר וילון אחר" וכו'. ובתשובה הביא את המשנה בשבת פכ"ג ג: לא ישכור אדם

11 וכיוצא בו במדרש ויקרא רבא פכ"ט, ט (דפוסים) ופסיקתא דרב כהנא, אחרי, קעו ע"א): "כיון שחזרו להיות משכירין אותם בדמים". "משכירין" היה אף לפני סופר כ"י לונדון של ספרי במדבר, פיסקא קלא (במהדורת הורוביץ: מזכירין = משכירין). בדפוסים ועוד שם: שוכרין, מוכרין (אף בויק"ר מהדורת מרגליות, עמוד תפט); "נוטלים אותה בדמים", ירושלמי יומא פ"א ה"א.

והוא שוכרין הוא משכירין. ועיין ג' אלון, מחקרים בתולדות ישראל, ח"א עמ' 60—61.

פועלים בשבת ולא יאמר לחבירו להשכיר לו פועלים (במשנה כתוב: לשכור 11 א). נמצאת אתה אומר שלשוננו של ר' ישראל אלנקוואה, לא חידושו שלו הוא ואף לא טעות הוא, אלא שנמצאו לו סמוכים ממקורות קדומים ומאוחרים, ואם בלשון המקורות כך — בלשון פייטנים לא כל שכן.

כבר העירתי בקובץ רב סעדיה גאון ירושלים תשג עמוד תרפד, שפירוש דברי רב סעדיה "מסקורת יקומם" = בית המקדש יקומם. (וחידושו תואר זה על שם "יראה כל זכורך", כשם שאתה בא ליראות כך אתה בא לראות), וכך אף בלשוננו של ר' נחמיה בן שלמה הנשיא, ידיעות המכון לחקר השירה העברית בירושלים ספרד עמוד רד בהערה. לפי זה נראה לי עכשיו שישנה אף צורה אחרת של תואר זה: שקר — סקר. באזהרותיו של ר' יצחק בן גיקאטילה, תרביץ שנה כ עמוד 171 שורה רכז: הרי לאוי קרבן ארבעים שומרים מפעלות שקר. המהדיר זולאי ז"ל ניקד שֶקֶר והתקשה בכוונת הביטוי "מפעלות שקר". ונראה שצריך לנקד: שֶקֶר או שֶקֶר, ורצה לומר: הרי לך ארבעים לאוין הקשורים בעבודת הקרבן כדי לשמור על פעולות בית המקדש!

ומכאן ללשון המקרא, שבפי חכמים.

בידוע שבלשון חכמים צירפו "לא" לתיבה שלאחריה וכתבו: לחולין = לא חולין, וכיוצא בו הרבה. וכבר העיר ר"ש ליברמן ב"תוספתא כפשוטה" חלק ב עמוד 728 הערה 78. שכן תרגם אף סומכוס בישעיה כח יג: צו לצו = צו לא צו 11 ב.

ומצאנו אף מדרש חכמים שפירש כך. בסדר אליהו פ"ד מהדורת איש שלום עמוד 19—20: ונתתי לכם לב בשר (יחזקאל לו כו) לקיים על דברי תורה שהן כפולים בכל מקום. ומניין שדברי תורה כפולים בכל מקום וכו' כי תקנה עבד עברי נאמר לפני הר סיני (שמות כא ב) כי ימכר לך אחיך העברי נאמר בספר תוכחות (דברים טו ב) וכן במאה 12 מקומות וכו', לא תבשל גדי בסיני (שמות כג יט), לא תבשל בספר תוכחות (דברים יד כא) וכן במאה מקומות וכו' אתם או (= אי) אתם כן אלא ששמין אתם טחי תפל, מלעיגין אתם על דבר [ני] כאילו אין בהם ממש ועושין אתם אותן צואה שאינה צואה קואה שאינה קואה 13, צויתי אתכם בצאתכם ממצרים צויתי אתכם בספר תוכחות. קויתי 14 אתכם ארבע מאות ושמונים שנים עד שלא נבנה הבית חזרתי וקויתי אתכם ארבע מאות ועשר שנים מש[נ]בנה הבית שנאמר כי צו לצו צו לצו קו לקו וכו'. ופירוש זה לצו = לא צו, היה מקובל אצלם וכך תרגם המתרגם שם בפסוק י: ארי אתפקידו למעבד אורייתא 15 ומא דאתפקדו לא צביאו למעבד ואיתנביאו עליהון נבייא דאם יתיבון ישתבק להון ולמלי נבייא לא קבילו וכו'. רצה לומר: קו = לשון דיבור 16, דיברו אליהם הנביאים, לקו = לא קו; לא קבלו את דבריהם. וכן בפסוק יג תרגם: דין יהי כס פורענותהון על דעברו על פתגמיו דיי ועל דאתפקדו למעבד אורייתא 15 ומא דאתפקדו לא צביאו למיעבד וכו' 17.

11 א דרך אגב, בתשובה מפרש את קושיית התלמוד שם "פשיטא מה לי הוא מה לי חבירו": דהא שלוחו של אדם כמותו, והוא תמוה.

11 ב וכך פירשו את התרגומים האחרים ל = לא, כגון: לכן = לא כן, ועוד.
12 "מאה לשון גומא" (עירובין ב ע"ב). א"ש תיקן: בכמה, אבל בעמ' 20: וכן במאה מקומות עשיתם לפני דברים מכווערין — לא הגיעה ידו של המהדיר לתקן.

13 עיין הערת א"ש, הערה 13. 14 לשון "אסיפה".

15 = לעשות התורה, עיין "לשוננו", קובץ מיוחד (= כרך יט), עמ' 61.
16 קו = דיבור, כך פירש מדעתו ר"י בארט, Etym. Studien עמ' 30, ועיין בלומגרונד, ספר השנה פרנקפורט דמיין, שנה ב, עמ' 399 ואילך (מלשון חכמים), ור"ח ילון, קונטרסים שנה א, עמ' 23, הערה 3.

17 ב"לשוננו" כרך כא, עמ' 263—264 פירש ח"א גינזברג מקרא שבאיוב לג, ו' הן אני כפיר

ונסיים בדוגמא שהולמת את תחילת דברינו :

ב"גאוניקה" חלק ב עמוד 105 (לפי התיקונים שתיקן רב"מ לוי' ב"גנזי קדם" ספר א עמוד 98) נמצא פירוש לתיבה "תרארא" (בבא מציעא כ ע"ב) וז"ל : תרארא הכי קאמל' (= קא אמר ליה) רב אבה לרב עמרם כי גוף אטום בעולם שאין בכך חלל דלא קא ידעת פירוש' דשמעתא כל עיקר ובלשון קדש¹⁸ הוצאה שמו.

נתקשו חכמים בפירוש דברי הגאון¹⁹, ובאמת לא נתכוין הגאון אלא למה שמבואר בקידושין נח ב : אמר לו (רב הונא לר' חייא בר אבין) הוצאה את איכסיף הוא סבר משמעתא קאמר ליה אמר ליה הכי קאמינא רב אסי דהוצל קאי כוותך.

רש"י : מוצא את משמעותה זו נראה שאין אתה חכם בה. אינמי קטיל קני באגמא את לשון הוצא ודפנא.

פירושו השני של רש"י נראה קשה ועל כן כנראה לא הביא לוי' ב"פלורא" ח"ב 328 ואילך את הציטאט הזה בקשר ל"הוץ", "הוצין".

אבל מדברי הגאון נראה שפירוש שני של רש"י הוא עיקר ; ורצה לומר : אתה כמו הוץ, אטום²⁰ שאינך מבין, וכך פירש אף תרארא.

וכן הוא בלשונו של רבינו תם בתשובתו לר' משולם (מהדורת רוזנטהאל, ראש עמוד 96): וכל המתירין טבילת חצאים אני קורא אבן הוצאין. לנכון תיקן המהדיר "אותן" במקום "אבן" אבל תיקונו "חטאים" במקום "הוצאין" אינו נכון. ור"ת כוון למסכת קידושין שהזכרנו. ויש כאן לשון נופל על לשון : חצאים — הוצאין.

ג. הא' טור-סיני : ועד הלשון בשעתו, במילון למונחי הטכניקה, החליט להבחין בין פעולת ההלחמה לבין הלחם כדרך שאנחנו מבחינים בין "הסכמה" ל"הסכם". הוועדה קיבלה הצעה זו לקרוא לפעולה — הלחמה, ולהשתמש בהלחם לגבי מה שמתקבל מפעולת ההלחמה, כגון במשפט : "ההלחם נשבר".

האדונים בן-חיים וברגריין מערערים על קביעה זו, מפני שאין יסוד לכך במקורות. נכון, שאין יסוד במקורות, אלא שזו אנלוגיה ההולכת ומתפתחת בלשונו. בהבחנה זו, נדמה לי, שיש ברכה רבה. אנשי המקצוע רואים צורך בהבחנה ולכן אינני רואה שיש לקבל את הערעור, אע"פ שבמקורות אין מבחינים בין שני המשקלים.

הא' בן-חיים : במה שהוגש למליאה להכרעה, נאמר, כי מר ברגריין ואני מתנגדים להבחנה שבין הלחמה להלחם, מפני שאין הבחנה זו במקורות. מה שנוגע בי, אין זה הנימוק, כי אני סבור, שהאקדמיה רשאית לחדש מה שאין במקורות, אם יש צורך בחידוש, ואם החידוש עולה יפה בכללה של הלשון. ברם, חידוש זה אין בו צורך, ואינו עולה יפה בכללה של הלשון. עובדה היא, שלשונות תרבות כמו אנגלית, גרמנית ואחרות יש להן מונח אחד לציון פעולה

לאל", וסבור לתקן. אם הפירוש נכון א"צ לתקן, כי "לאל" = לא אל. — לעניין זה, שנתברר בפנים, רמזי' קוטשר בחיבורו "הרקע הלשוני" וכו', עמ' 458.
18 מצוי בלשון הגאונים והערות, ולא נתברר עדיין. על כל פנים מצוי אף ללשון ארמי, כגון בערוך ערך אספנין : ושמו בלשון ערבי אלשבוט, ובלשון הקד' : שיבוטא. כל שנאמר בעניין זה, שטעות סופרים היא וצ"ל "קדר" — אינו מתיישב על הדעת.

19 בחוברתו של מרכוס וולד Die Arabische Glossen in den Schriften der Geonim וולד
אוקספורד 1935, עמ' 82—83 עסק בתיבה זו על פי תשו' הגאון (המשיך תיבה מסוף התשובה הקודמת לתשובה זו ותרגמה !?) והפליג למרחקים.
20 כמו "לבו אטום", לבו מטומטם וכו'.

האחזקה ללשונו העברית - מוגו בכוחות יוצרים

ולתוצאתה, ואינן חרדות לחוסר דיוק, כביכול. ע"פ רוב יקרה — ואני מדבר מתוך ניסיוני בוועדות — שיש שתי צורות עבריות צרות זו לזו משתי תקופות לשון, ויש אנשים המבקשים לתלות בכל אחת מהן תוכן מסוים גם בלא כל צורך. היום, אמונה תפלה נשתרשה בלב רבים, הסוברים, שיש הכרח להבחין בין פעולה ותוצאתה. לשוננו — כמו לשונות תרבות שונות — לא הבחינה בכך מעולם, וגם היום אינה יכולה לעמוד בהבחנה זו, אלא בבניין הפעיל, וגם כאן בגזרת השלמים בלבד (היאמר משהו הער כנגד הערה ע"פ הינף — הנפה?). צורות הפעלה — הפעל נתייחדו לעתים במשמעויות שונות, כגון הסכס — הסכמה, הישג — השגה, השכל — השכלה, היקף — הקפה, אבל זהו ייחוד מסוג אחר מאשר פעולה ותוצאה, שכן הסכמה היא גם "הסכמה" על ספר וכיו"ב) ולא רק "שם הפעולה", וכן הקפה במשמעות מקח וממכר בלא תשלום בשעת המעשה, היא גם שם התוצאה, ועכ"פ לא מצאנו היקף במשמעות זו. וכלום ההבדל שבין הקדשה להקדש היא של שם הפעולה ושם התוצאה? הרדיפה אחר הבחנה זו שאינה מטבע לשוננו גרמה שנדחו מלים פשוטות ומובנות לכול מפני חידושים מפוקפקים, הידע ירש את הידועות. אין איש יודע מה בין כנס לכינוס. אם הוועדה רואה להבחין בין שני עניינים שונים, ולאחד מבקשת היא ליחד הלחמה ולאחד הלחם, איני מתנגד, אבל סמה מכאן הבחנה דקדוקית, שאין לה לא יסוד בלשון ולא צורך.

הא' בן-נון: השאלה, אם יש צורך בשתי הצורות, כבר הוכרעה ע"י אנשי המקצוע. אנחנו, אנשי הלשון, חייבים במקרים כאלה להתחשב במציאות, שאנשי המקצוע מתארים אותה לפנינו. אם לא נרצה להיות מוסד "אקדמי", הצולע מאחורי המציאות, תפקידנו להדביק את התפתחות לשוננו ולקבוע את חוקיה, ומכל שכן לאשר את העובדות הקיימות זה כבר במציאות לשוננו החיה, במידה שאינן נוגדות את רוח הלשון. הא' טור-סיני הביא כבר הוכחות לכך, ואפשר להוסיף עליהן כהנה וכהנה, שכבר מצויה בלשוננו אותה ההבחנה בין משקל הפעלה למשקל הפעל, כפי שנעשתה גם ע"י הוועדה. לא תמיד ההגדרה "פעולה" ו"תוצאה" מדויקת. אך כלום יכולים אנו להגדיר במלים כל גוון דק שבדקדים? על פי רוב מצאנו, שהפעל משמש לצייון התוצאה — משהו שנוצר מתוך הפעולה. ואין גם כל רע בכך, אם יוכיחו שההבדל, למשל, קיים לפני ההבדלה — הרי לא בפילוסופיה אנחנו עוסקים. אנחנו רואים בדרך כלל פעולה, ומשהו שנתגבש מתוך הפעולה. אנשי המקצוע חושבים, שאי אפשר להשתמש במלה אחת לשני הדברים. אפשר שבתחום זה או אחר של החיים אין צורך בהבחנה, אך במקום שזה נחוץ, אי אפשר שלא נשתמש באמצעי הלגיטימי בכל לשון, של הכנסת גוון בין שני משקלים נרדפים, ואסור לנו לנהוג מנהג מותרות בקיימנו שני משקלים, שהאחד מהם מיותר למעשה. אין אפוא להשתעבד למקורות. אצטט מדברי פרופ' בן-חיים עצמו, שאמר באחת הישיבות, שהסיומת — ית משמשת להקטנה, אך היכן אפשר למצוא במקורות אסמכתה לכלל זה? הכולל נקבע ע"י החיים בדורות האחרונים, אע"פ שנוכל למצוא כמה וכמה דוגמות, בהן — ית אינה משמשת להקטנה. האם משום כך הוא פסול? אין אפוא פסול גם בכך, שלא כל השמות לפי המשקלים הפעל והפעלה יעמדו באותו היחס.

הא' טור-סיני: אין אנו דנים בכל התופעה כולה, אלא רק באישור הדוגמה הזאת: הלחם כנגד הלחמה.

הא' בן-חיים: לא אמרתי, שאני דן על צד המקורות. האנגלית והצרפתית אינן מבחינות תמיד, ואין הכרח בזה. ישבתי בוועדה, ולא ראיתי שיש הכרח בזה.

הא' טור-סיני: יש מקומות, שהאנגלית מבחינה, והצרפתית אינה מבחינה, ולהפך. גט פרופ' בן-חיים השתמש במלה הכרח ולא הכרח. זוהי רק שאלה של אנאלוגיה.

הא' אירמאי: אנשי המקצוע זקוקים להבחנה בין פעולה להבחנה בין הגוף

הנוצר מפעולה זו (הלחם). לכן אין זה מדויק לדבר כאן על פעולה ותוצאה סתם. ההלחמה היא פעולה, הדורשת סוג בדיקות מסוים, ואילו הגוף שנוצר על ידה עובר בדיקות אחרות לגמרי (קרני רנטגן וכו'). הצורך הזה הוא מקצועי. מה שנוגע להבחנה זו בלועזית, לא תמיד באפשרותנו כאן לקבוע מונחים הנהגים בשפות שונות.

הא' רבין: אין זה נכון לומר, שבאנגלית אין מבדילים. באנגלית נעשית ההבחנה בצורה ברורה על ידי תוספת תווית האידידוע למלה, כשהיא מציינת את תוצאת הפעולה: soldering = הלחמה, a soldering = הלחם.

הא' ברגרין: שלא לצורך התחילו להבדיל בין הפעולה ובין התוצאה. במקום שמות הפעולה מבניין קל ומבניין פיעל התחילו ליצור שמות חדשים לתוצאה, כמו שהציעו במונחי הפסיכולוגיה נטיקה — נסק, בידול — תבדיל, ובבניין הפעיל רוצים להכניס שינוי מוכן בין הפעלה ובין הפעל. יש למעט בחידושי מלים בלתי-הכרחיים ובקביעות חדשות בענייני המורפולוגיה. כל חידוש נעשה אפנה ודוחה את הישן. אין מוצאים בעיתונות ידיעות, ויש רק ידע. וכבר עשתה האקדמיה התחלה בכיוון זה, והוחלט בישיבה כ"ג ביום כ' באדר תשי"ח לקבוע אך ורק נטיקה ובידול גם לפעולה וגם לתוצאה. אם באמת יש ה כ ר ח להבדיל במונח שלנו, בעניין הלחמה, אציע לחדש שם במשקל אחר.

הא' טוריסיני: הצעה חדשה אין להביא כאן. כאן נדונות רק הצעות, שנדונו תחילה בוועדה.

הא' בן-חיים מציע למחוק את ההגדרות במלים אלה "פעולה, תוצאה".

הא' פריץ מציע למנות שני חברים, שידינו בדבר ויביאו את הצעותיהם למליאה הבאה.

הא' טוריסיני: מי בעד אישור החלטת הוועדה: הלחמה — הפעולה, הלחם — תוצאת הפעולה?

בעד האישור הצביעו 18; נגדו — 6.

ה ח ל ט ת ה ו ו ע ד ה או ש ר ה .

הא' מדן: בהודעה מיוחדת מוסרת הוועדה על שני שינויים, שהוכנסו ע"י ועדת האישורים מטעם הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה: במקום מַחְבֵּר השקה בחי"ת ייכתב מחבר השקה בפרסה, ובמקום מַחְבֵּר השקה באתנח, מַחְבֵּר השקה כפול אתנח ייכתב מחבר השקה בראש־חץ, ...בראש־חץ כפול. הנימוק: צורת אתנח אינה צורת האות הלועזית V. אלה אינם עניינים לשוניים, אלא תיקונים מבחינה מקצועית, ונראה שאין צורך לדון בהם כאן.

הא' טוריסיני: מי בעד אישור המילון למונחי הרתכות?

ה מ י ל ו ן ל מ ו נ ח י ה ר ת כ ו ת או ש ר ל ל א

ה ת נ ג ד ו ת ¹.

ד. הא' מדן: בישיבה כ"ח (י' באדר א' תשי"ט) הובא לאישור החלק השני של המילון למונחי האפייה. בין הדברים, שנשארו טעונים הכרעה, היו 2 מונחים שעליהם היה ערעור. המונח Wasserbad, bain-marie והמונח sponge batter, Bisquitmasse ועל ידו sponge את הצעתם של הא' זיידל ומירסקי, שהציעו אחר הישיבה הנ"ל, ולפיהן היא מציעה: מחם

1 יצא בסדרת המילונים המקצועיים של האקדמיה, ירושלים—חיפה תש"ך. הודעה עליו נתפרסמה ברשומות, ילקוט הפרסומים 806, י"ט בכסליו תשכ"א, עמ' 350.

כירה. ערעור על כך נתקבל מהא' כהן, שהציע שוב אמבט־מים או מרחץ־מים. המונח אמבט־מים כבר נדון והוצע בגוף הרשימה, ונדחה ע"י המליאה.

הא' לייבל : bain-marie הוא כלי המורכב משניים : אמבט ובתוכו כלי שני, שנמצא בו התבליל. זהו בעצם מחם העומד על גבי כירה, והאש היא מתחת לכלי כולו.

הא' אירמאי : זה דרוש לא רק בבישול ובאפייה, אלא גם במעבדה הכימית, כשאין לחמם בטמפרטורה גבוהה.

הא' בן־חיים : זהו העיקרון של "סיר כפול".

הא' מלמד : העיקר כאן הכירה, והמחם זה תואר לכירה. לכן מוטב לקרוא לזה : כירת־

מחם.

הא' שלי מציע לדחות מונח זה, ושהמילון יהיה בלי bain-marie.

הא' רבין : חבל, שאיש לא הוכיר כאן את מְרִים האלכימאית היהודייה. לדעתי אמבט־

מרים מתאים לעניין.

הא' טור־סיני : בא בחשבון כירה כחלק השם, ומחם כחלקו האחר, וכן כירת אמבט.

הא' בן־נון : אין יסוד שניבהל מהחלטה. מחם כירה אינו מוצלח ביותר, אבל זה לא רע.

אם יימצא פעם תחליף, נשנה זאת.

הגב' גרבל : הכירה כאן היא הטפל שבטפל. התבשיל אינו מעשה הכירה, אלא הוא

מתבשל בחום המים.

הא' טור־סיני : שמענו שזה לא רק עניין לאפייה. יש הצעות שמטעם הלשון הן כשרות :

כירת מחם, מחם כירה, כירת אמבט, אמבט כירה.

הא' רבין : ניסיתי לתאר לעצמי מצב, שתיווצר בו טענות הבנה ע"י השימוש באמבט.

הא' לייבל : יש ששמים באמבט מאסה של שוקולד ומטבילים בה את העוגה האפויה.

לכן אין אמבט בא בחשבון כאן.

הא' אירמאי מציע מחם אמבט.

הא' טור־סיני מציע לתת ייפוי כוח לוועדה להכריע.

הא' אברמסון : תפקיד הכלי הוא להביא לידי חימום מסוים ; לכן מחם־מים אולי מתקרב

לעניין זה.

הא' טור־סיני : אין זה כך.

הא' רבין : במחם אמבט יחשבו שזה עניין של מים. אני מציע : מִחְמֶבֶט.

הא' גרינברג מציע חֲמֶבֶט.

הא' טור־סיני : על יסוד מה שנאמר כאן עלינו להחזיר את הדברים לוועדה, והיא תביא

הצעה לישיבה הבאה.

הא' בן־חיים מציע לצרף 2-3 חברים שיבואו לישיבה זו של הוועדה.

הא' טור־סיני : הצעת הוועדה תבוא אח"כ למליאה. אני מציע, שנמסור זאת לוועד

המינוח, שביחד עם הוועדה יביא הצעה למליאה.

ה ה צ ע ה נ ת ק ב ל ה .

הא' מדן : המונח השני אף הוא טעון בירור. הוועדה הציעה לעוגת הלעקטך את השם

לְבֶנֶן, ועל כך בא ערעורו של הא' כהן, המציע את השם תופין, אך התופין כבר נדון ונדחה.

הגב' גולדברג : לעקטך זה בעיקרו עוגת דבש, ולא צוקערלעקטך. רוב הלעקטך הוא

האָניגלעקטך, ואילו במקומות אחרים יש לעקטך שהוא לבן.

הא' בן־חיים : הוצע גם לְבֶנֶן ונדחה. אני מציע לקבל את עיקר הצעת הוועדה בשינוי

משקל ולקרוא לזה לְבֶנֶן, כמו דבשן, סֶפֶן.

הא' ריבלין: בירושלים היו שלושה מיני לעקעך: לעקעך עגול מקמח ועליו זרוי סוכר, והיה האניגלעקעך ממש, ואח"כ היה אפילו מאנדלברויט. אני מציע, שהשם לעקעך יישאר.
הא' בן-נון: במילון יבוא המונח גם בתרגום היידי, ולא אתנגד שזה ייקרא לבנן או לבנן, אם זה יהיה לעקעך לבן. אבל אני מחזק את דבריה של הגב' גולדברג, שלעקעך אינו לבן דווקא.

הא' מלמד: האם השתמשו בשם קעוג?

הא' טורסיני: קעוג הוא כל עוגה. הצעה חדשה איננה לדיון במליאה. מי בעד ההצעה

לבנן?

בעד ההצעה הצביעו 18; נגדה — 5.

נתקבלה ההצעה: לבנן.

ה. הא' מדן: שני המונחים שדגנו בהם היו שאריות של רשימת מונחי אפייה ב', בינתיים קיבלתם באדר א' תשי"ט הודעת-סיכום של רשימת מונחי אפייה ג'. הרשימה הוכנה בידי ועדה שחבריה היו הא' ל' אדלר, ע' איתן, י' גולן, פ' כץ, ד' לייבל וא' סופר, ומזכריה היו בזה אחר זה מר רפאל ספן (עד מרס 1958) ומר דוד פלס. בגמר הדיון הראשון נשלח לחברי האקדמיה ולבעלי המקצוע חוזר, ועליו נתקבלו הערות מאת הגב' ש' סודמוריה והא' ל' אדלר, י' בן-נון, א' דותן, ש' ייבין, א' לוי, מ' מדן, א' מירסקי וש' מלצר. הוועדה חזרה ועיינה בכל הרשימה ובהערות עליה בשתי ישיבות ממושכות בחודשים כסליו וטבת תשי"ט.

לפני שבוע נשלחה לחברי האקדמיה הודעה על החלטות הוועדה לשנות במספר מונחים לפי השגות החברים על הודעת-הסיכום. הואיל ולא באה דרישה מיוחדת לדון בשינויים אלה, הרי זה רק לאינפורמציה ולא לדיון. הישיבה מתבקשת לאשר או לדחות את הרשימה כולה.

רשימת מונחי האפייה ג' אושרה פה אחד.¹

ו. הא' מדן: הוועדה למונחי ימאות, שפעולתה בשיתוף הטכניון העברי בחיפה, ושחבריה היו הא' ע' איתן, י' בן-נון, י' גרינשפן, זאב היים, ש' כהן, א' פיינגולד, ח' שונמן ומזכירה הא' א' אסטרחקן, הביאה לפנינו שלושה פרקים של רשימת מונחים, שהוכנו אחר קריאה ממושכת עד אדר א' תשי"ט. בישיבותיה האחרונות דנה הוועדה בהערותיהם של הא' ע' איתן, ש' אירמאי, א' אסטרחקן, א' בריאדון, ד"צ בנעט, נ' ברגנרין, מ' דישון, י' זינגר, ש' ייבין, י' כהן, י' טישלר, ח' יערי, א' מירסקי, י' פודולי, א' פורת ז"ל, ב' פלדשטיין, א' קולר, י' רמגל, י' שבטיאל ומ' שלי.

הא' טורסיני: מי בעד אישור רשימת מונחי הימאות?

מונחי הימאות, פרק א'—ג' אושרו פה אחד.²

ז. הא' טורסיני: יש הבדל בין התאריך לבין התחלת הספירה של התאריך. הספירה אצלנו שונה, ואנו מבחינים בין הספירה שלנו ובין הספירה הנוצרית. השאלה באיזה תואר ייקרא התאריך הלא-עברי?

הלוח שלנו הוא עברי, והלוח האחר הוא לא-עברי. היינו יכולים לקרוא ללוח זה רומי, אלא שצריך להבחין בין התאריך לבין הלוח. יש הצעה לקרוא לזה לוח-החמה, אך זה אינו אומר דבר, שכן מניין השנים בכל מקום הוא של החמה. אין לומר תאריך נוצרי, ובזה הקושי. היש לכם הצעות אחרות?

1 רשימת מונחי האפייה ג' ורשימת מונחי הימאות א—ג מתפרסמות בראש כרך זה, עמ' 36—37 ועמ' 22—35 הודעה עליה נתפרסמה בילקוט הפרסומים 861. ז' באב תשכ"א.

עמ' 1730.

הא' מִדָּן: השאלה כבר התעוררה לפני שנים אחדות, ונתקבלו הצעות שונות, שנרשמו בגליליון, שצורף להזמנה. ההצעות היו: ספירת הנוצרים, לוח העמים, הלוח הלועזי, הלוח הכללי, מניין הנוצרים, מניינם, הספירה המקובלת. ספירת הנוצרים אינו עניין לכאן, שכן זהו ציון למניין השנים בלבד. השם השגור בפי רבים התאריך האזרחי אינו אומר כלום. גם התאריך העברי הוא "אזרחי".

הא' בְּרִנּוֹן: נראה לי, שבאה בחשבון רק אחת משלוש ההצעות: (התאריך או הלוח) הנוצרי, הכללי או הלועזי. אעדיף לועזי, שנראה לי כעין פשרה בין כללי ובין נוצרי, שאינם נאים לנו שניהם: אין נראה לנו להזכיר תמיד נוצרי, גם אין נאה לכנות בשם כללי את הלוח, שאין אנחנו נוהגים לפיו. לועזי מביע את זרותו, שברצוננו להבליטה, בצורה, שאינה פוגמת.

הא' בְּרִיִּים: מציע לדון על לוח, מניין וספירה.

הא' טוֹרֵסִינִי: אפשר להשתמש בכל מיני שמות, ואין שם אחד מסיג את גבולו של

האחר. תאריך הוא השם המתאים.

הא' יִיבִין: אינני רואה את הדחיפות שבעניין הזה. אנחנו כותבים כבר 80—100 שנים לספירת הנוצרים, ויש לנו גם ראשי תיבות לטה"ג, לפטה"ג. נאמר היום: 20 בדצמבר לפי ספירת הנוצרים. אי אפשר לומר לוח העמים, משום שהוא איננו מקובל על כל העמים.

הא' מִדָּן: אני חוזר לדברי הא' בְּרִנּוֹן, שהעמיד את הוויכוח על שלוש הצעות: נוצרי, כללי, לועזי. תאריך נוצרי או לוח נוצרי יש בו טעם חריף לפגם. זה תאריך שרוב מוסדות המדינה משתמשים בו, ואין אלו נוצרים, ח"ו, ואין להם להיכלל בשם זה. והתאריך הזה הוא לא כולו נוצרי. במכתבים ובתשובות בהלכה של רבני איטליה מהמאה השש עשרה הם כותבים, למשל: 12 במרצו שנת רע"ב. הם גמנעים מלהשתמש בספירת השנים, שאותה הם רואים כנוצרית, ואינם נרתעים מלהשתמש בשמות החדשים, שאותם הם רואים כלועזית סתם: איטלקית, צרפתית או רומית. להצעה לוח כללי יש משמעות כאילו אלה המשתמשים בלוח העברי עומדים מחוץ לכלל. אני מציע תאריך לועזי, שכן מקורו לועזי הוא, כלומר לא שלנו, ואין בשם זה אותו טעם לפגם שיש בשם "זר", "נכרי", או "נוצרי".

הא' רִיבְלִין: רומי אי אפשר. יש כאן מקום לטעות, שכן רום משמש בפי הערבים כשם לביזנטיון בלבד. לועזי — יש כמה לועזיים, של המוסלמים למשל, שגם הוא לועזי.

הא' רִבִּין: שמות החדשים הם אמנם רומיים, אך הרומאים התחילו את השנה מאפריל, והתחלת השנה בינואר היא חידוש נוצרי. על פי רוב אנחנו כותבים לא את שמות החדשים, אלא את מספרם הסידורי, וצורת מניין זו כולה נוצרית. בכל זאת, מטעמים רגשיים יש להימנע מן השם נוצרי. אני מציע את הכינוי לוח נכרי, כדוגמת השימוש הערבי תאריך אפרנגי.

הא' מִדָּן: השאלה היא, באיזה תואר ייקרא התאריך כולו. הנה, למשל, הוראה בשאלון או בטופס רישום: "תאריך הלידה; ציין את התאריך העברי ואת התאריך ה...". השאלה היא, מה ייאמר אחרי ה...? ... לועזי, ה... נוצרי?

הא' לֵיבִל: לא מדובר כאן לא על מניין שנים אלא על המניין בתוך השנה. אין לומר על כך מניין לועזי, כי לעז זהו לשון זרה. ולועזי לא בא בחשבון. כל השאלה מופרכת מעצמה. הכותב 12 בדצמבר אינו צריך להוסיף לאיזה לוח הוא מתכוון. אם אני אומר רמזאן, יודעים שהלוח מוסלמי. השאלה נכונה לגבי ספירת השנים, ואינה עומדת לגבי תאריך בתוך השנה. אני מציע לומר מניין כללי.

הא' אורבך: אם אנחנו משתמשים בתאריכים בספרי היסטוריה יש להמשיך כמקובל: לפני הספירה ואחרי הספירה, וכן בראשי התיבות. אך אם מעמידים את השאלה: עלִיך למסור